

Kostel sv. Jana Křtitele

Dominantní památkou centra Chudenic úzce spjatou s rodem Černínů je původně gotický kostel sv. Jana Křtitele, vystavěný po roce 1350, pravděpodobně na místě starší dřevěné svatyně. Na stěnách jeho triumfálního oblouku jsou dochovány malby z poloviny 14. století. Jsou zde znázorněny výjevy z doby založení kostela Černínem, s datováním r. 1200. Nejceněnější památkou interiéru kostela je původní pozdně-gotická archa od Mistra Chudenického oltáře, datovaná rokem 1505. Predela z této zavírací archy je umístěna samostatně na jižní stěně kněžiště. Na severní straně je zavěšen oltářní obraz Oplakávání Krista z konce 15. století, pocházející z hradní kaple švihovské. Velkou zajímavostí je nálezk vnitřní gotické omítky v prostoru krovu nad triumfálním obloukem, který je dokladem o původním propojení lodi kostela s prostorem krovu, kde zastropení tvořila pravděpodobně dřevěná klenba, později nahrazena plochostropým zastropěním s barokní výzdobou.

Historické centrum Chudenic s dodnes patrnou stopou formování středověké vsi.

Chudenická archa, původně čtyřdílný křídlový oltář od Mistra Chudenického oltáře, datovaný rokem 1505.

Rytina znázorňující léčivý pramen v Lázních sv. Wolfganga pod vrchem Žďár v době, kdy ještě nad ním nebyla v roce 1728 vystavěna barokní studniční kaple, navržená F. M. Kaňkou.

Rozhledna Bolfánek

Nedaleký vrch Žďár (Výšensko) ležící asi kilometr jihozápadně od centra Chudenic, je odedávna místem vzniku svatowolfgangské tradice a úcty rodu Černínů k tomuto světcovi. Dle pověsti zde odpočíval biskup Wolfgang při své pouti do Prahy, kde roku 973 světil prvního pražského biskupa Dětmara. Zřejmě již na přelomu 15. a 16. století vystavěli Černínové na tomto posvátném místě kapli zasvěcenou sv. Wolfgangovi. Se silicím vlivem svatowolfgangského kultu a díky zázračnému léčivému prameni pod tímto vrchem, se tato lokalita stala významným barokním poutním místem. Proto hrabě František Josef Černín nechal vystavět na místě původní kaple monumentální poutní kostel, který byl roku 1726 zasvěcen témuž světcovi. Autorem stavby byl významný barokní architekt F. M. Kaňka. Roku 1785 byl tento filiální kostel sv. Wolfganga zrušen dekrety císaře Josefa II. a odsvěcen. V roce 1810 byl kostel zbořen až na věž. Barokní bání byla snesena a nahrazena novogotickou věží s ochozem. Šlépějová kaple, přistavěná roku 1772 k lodi kostela, byla po jeho zbourání obnovena a nově vysvěcena roku 1895.

Současná podoba rozhledny Bolfánku dodnes připomíná monumentální stavbu nejznámějšího svatowolfgangského poutního místa barokních Čech.

Starý Černínský zámek, v popředí renesanční palácové křídlo.

Starý Černínský zámek a muzeum Josefa Dobrovského

Starý Černínský zámek je jednou z dominant Chudenic a nejstarším rodovým sídlem českého šlechtického rodu Černínů z Chudenic, kteří své sídlo v Chudenicích drželi nepřetržitě více než 650 let. Původně gotická tvrz, jejíž základy pravděpodobně položil po roce 1257 Drslav Černín, měla ve středověku půdorys nepravidelného čtyřúhelníku s obrannou hradbou a čtyřmi nárožními baštami. Koncem 16. století byla tvrz renesančně přestavěna Humprechtem Černínem (1525–1601). V této době došlo k výstavbě nového monumentálního dvoupatrového paláce s typickou sgrafitovou výzdobou na štíttech a v průčelí. Po roce 1678 se panství dostalo do rukou jindřichohradecké větve rodu Černínů, kteří využívali jako letní sídlo zámek v nedalekém Chocomyšli a později též přestavěný lázeňský objekt na zámek v Lázních sv. Wolfganga u Chudenic. Starý chudenický zámek byl dále přestavěn roku 1776, kdy musely být zbourány staticky narušené renesanční štíty spolu s druhým patrem renesančního paláce. Tato velká barokně klasicistní úprava provedená dle plánů C. Ballinga se dochovala do dnešní doby. Po této úpravě byl zámek do roku 1945 využíván pro kanceláře fideletství panství a byty jeho úředníků. Poté byl převeden do správy tehdejšího místního národního výboru. Od roku 1948 byly prostory starého zámku po malých částech postupně uvolňovány pro kulturní účely. V témže roce byly do zámku přestěhovány dosavadní muzejní sbírky ze síně Dobrovského ve věži Bolfánku, kde vzniklo první muzeum založené Adolfem Roubalem roku 1942. Od této doby slouží starý zámek

k muzejním účelům jako Muzeum Josefa Dobrovského. V současnosti Starý Černínský zámek představuje samostatné prohlídkové okruhy muzea a samostatné prohlídkové okruhy zámku. Muzeum obsahuje expozici Josefa Dobrovského v návaznosti na Národní obrození na Chudenicku a expozici farnosti Chudenic. Dále rodnou síň básníka Jaroslava Kvapila, expozici entomologa prof. Jana Roubala a expozici řemesel, archeologie a historie Chudenic. Zámecká expozice nabízí dva prohlídkové okruhy. První okruh Zámek a Černínové z Chudenic, druhý okruh Tvrz Chudenice a život na tvrzi. Starý zámek je též využíván ke kulturním a společenským akcím.

Procházka komponovanou krajinou Chudenic s historickými stavbami

Přibližně 5 km dlouhá procházka kolem vrchu Žďár nás provede komponovanou krajinou, vycházející z principů prostorových vztahů mezi stavebními objekty a prvky přírodními. Její počátky historicky spjaté s rodem Černínů sahají do počátku 18. století a vrcholí v první polovině století 19. V tomto období krajiny tvorba získala ve šlechtických kruzích na oblibě a významně ovlivnila i vzhled zdejší krajiny. Kromě historického jádra je možné navštívit v lese Žďár soliterní stavby jako kapli svatě Anny, rozhlednu Bolfánek a je možné si též prohlédnout okolí dnes privátního zámku Lázeň s anglickým parkem. Z přírodních památek stojí za shlédnutí arboretum Americká zahrada s více než stovkou vzácných dřevin, většinou původem ze severní části Ameriky. Dále pak nedaleká Kuchyňka a Kvapilova jezírka, jež inspirovala básníka k napsání libreta opery Rusalka.

Malba znázorňující ceremonii založení školky pro okrasné dřeviny, která byla založena hrabětem Evženem Karlem Černínem roku 1841. Pro arboretum se díky převážně severoamerickému původu dřevin vžil název Americká zahrada.

Text: Linda Sikytová, Lukáš Bojčuk, Josef Kubeček
Foto: Jiří Strašek, Radek Marcinik, Karel Luňáček, Lukáš Kubeček, SOA v Třeboni, archiv Jindřicha Haismana
Grafické zpracování: Bušek+Dienstbier
Tisk: HART PRESS, spol. s r. o.
Vydalo: Netolice 2023 s podporou Turistická oblast Pošumaví, z. s. (www.toposumavi.cz)

www.svihov.cz
www.hrad-svihov.cz

www.chudenice.info
www.zamekchudenice.cz

Švihov Chudenice

Za kulturními a přírodními památkami Švihova a Chudenic

Detail dobrovického stropu na hradě Švihov

PLZEŇSKÝ KRAJ

Pošumaví
Turistická oblast

Švihov

Městečko Švihov se nachází asi 10 km severně od města Klatovy. Dalo jméno nejen místnímu hradu, ale také širší krajinné oblasti – Švihovské vrchovině. Jde o kopcovitou krajinu s velice příjemným klimatem. Výrazným prvkem je zde řeka Úhlava, která odedávna ovlivňuje zdejší prostředí a osídlení. Nejstarší pravěká sídla v okolí ležela na vrcholcích kopců Tuhoště a Malechovské hůrky, mladší sídla jsou i na dalších místech. Přestože nebylo údolí řeky vlídné, šlo o bažinatou říční nivu, na svazích lesnatých vrchů lemujících toto údolí vedla stezka do německých zemí. První písemná zmínka o osadě Švihov je z roku 1245. Tou dobou stálo zemanské sídlo nebo ves nejspíše na druhém břehu řeky, v místech dnešního hřbitova. Hřbitovní kostelík sv. Jiljí je zde nejstarší památkou s románskými prvky. V průběhu 14. století, kdy Švihov náležel pánům z Rýzंबरka, se sídlo přesunulo z návrší do širšího údolí k toku řeky Úhlavy. Původní rýzberská tvrz stála již na místě dnešního hradu. Období doznívajícího středověku bylo pro Švihov vrcholem rozkvětu. Sídlił zde královský soud, byla tu postavena skvostná vodní pevnost, získal povýšení na město a několik dalších privilegií. Město bohatlo díky živému obchodu a clu, nikdy se však nevyrovnalo se sousedstvím královského města Klatovy. V následujících stoletích přešel Švihov do držení a správy roku Černínů z Chudenic. Ti švihovské panství i se starým hradem využívali hospodářsky. Poklidným stylem

Hrad Švihov s vodním příkopem od západu

života se místo vyznačuje až do současnosti. Ač bylo město od začátku 20. století spojeno s velkými městy železniční tratí, větší obchod ani průmysl se tu nerozvinul. Dnes zde najde každý návštěvník několik historicky zajímavých míst – kromě gotického hradu také církevní památky, židovské hřbitovy nebo mlýn s funkční malou vodní elektrárnou. Za pozornost stojí i přírodní památky v blízkém okolí, především několik rezervací se starými smíšenými porosty a slepá ramena řeky Úhlavy.

Vodní hrad

Historie švihovského hradu se začala psát, když si páni z Rýzंबरka vybrali toto příhodné místo v údolí řeky Úhlavy pro stavbu své tvrze. O staré tvrzí a její podobě mnoho dokladů nemáme, ale víme, že se jí roku 1425 zmocnili husité. Páni z Rýzंबरka se klonili ke katolické straně a sídlo ve Švihově jim bylo navraceno až po skončení husitských válek. Půta Švihovský z Rýzंबरka, nejvýznamnější představitel tohoto rodu, se rozhodl vybudovat zde honosnou pevnost. Tak vznikl na konci 15. století pozdně gotický hrad, jehož vnitřní část se z velké části dochovala dodnes. Půta během devíti let postavil hradní jádro skládající se z několika paláců, vstupní věže, čtyř nárožních bašt a východní bašty nesoucí kapli. Jeho potomci ve stavbě hradu pokračovali a začátkem 16. století dokončili celé opevnění včetně

Nástěnná malba legendy o sv. Jíří z hradní kaple zobrazuje také švihovský hrad, jak vypadal začátkem 16. století

dvojitého vodního příkopu. Ke stavbě byl přizván také známý stavitel Benedikt Rejt, který stavbu obohatil tehdy moderními obrannými prvky. Rod Rýzंबरků si bohužel své nabyté bohatství neudržel a hrad byl prodán pánům z Říčan a ze Štěkně. Ti se zde udrželi padesát let a Švihov byl opět prodán. Na konci 16. století se tak dostal do rukou Černínům z Chudenic, čímž se Švihov stal součástí jejich panství. Hrad se po částečné demolici nařízené císařem proměnil na hospodářský objekt. Z paláců se staly sýpky na obilí a další části areálu sloužily jako další hospodářské provozy. Statek zde spravovali Černínové až do první světové války. V období pozemkových reforem o statek přišli, ale v meziválečném období jej získali nakrátko zpět. Černínové o zdejší statek přicházejí znovu po skončení druhé světové války. Od té doby švihovský hrad patří do majetku státu.

Součástí prohlídky je hradní zbrojnice

Na cestě kolem řeky Úhlavy

Vodní mlýn s elektrárnou kolem roku 1910

Mlýn s elektrárnou

Vodní mlýn ve Švihově je s hradem spojen přímo pupeční šňůrou v podobě vodního příkopu, kterým protéká značná část vody řeky Úhlavy. Budete-li stát u hradu, možná si ani nevšimnete, že hradní příkop není rybník, že v něm voda teče. Je to mlýnský náhon, jehož voda nenápadně vteče z hradního příkopu do mlýna. Přes něj se pak vrací zpátky do řeky a teče si zvesela k zámku v Červeném Poříčí. Také historicky jsou mlýn i hrad památkami vzájemně propojenými. Původně panský mlýn, zmiňovaný již roku 1700 (ale nejspíš mnohem starší), patřil k hospodářskému zázemí švihovského panství, jehož srdcem byl samotný hrad. Půvabné sousedství této industriální památky a středověkého hradu vytváří společnou dominantu pošumavského městečka. Samotná mlýnice pochází z roku 1912 a stojí na místě staršího mlýna. Tehdejší majitelé z mlynářského rodu Tylů zde vystavěli jeden z nejmodernějších mlýnů v Čechách. Ten již nepoháněla dřevěná mlýnská kola, ale elektrická energie z vodní turbíny. Součástí areálu jsou pak další charakteristické obytné a hospodářské budovy, které společně s náhonem vytvářejí malebný celek. Po desetiletích úpadku a devastace švihovského mlýna probíhá nyní jeho postupná obnova. Vodní turbína z roku 1911 je dnes od mlýna oddělena a její majitel ji provozuje jako malou vodní elektrárnu. Obnova elektrárny začala v roce 1994 opravou a zprovozněním původní Francisovy turbíny firmy Prokop a synové z Pardubic. Obnovená elektrárna dokáže zásobovat elektrickou energií asi 130 průměrných domácností.

Blízké okolí

Ve směru mezi Švihovem a Chudenicemi se nachází trojice výrazných kopcovitých útvarů Bělýšov, Běleč a Tuhošť. Každý z nich je plný přírodních krás, ale znát jsou i kulturní zásahy člověka od pradávna. Rozlohou největší je na jihozápadě kopec nazývaný místními Bělýšov podle přilehlého starého hospodářského dvora. Jde o jakési trojvrší, jehož nejvyšší vrchol (697 m) je beze jména. Pod vrchem zvaným Na hůrce (652 m) se nachází přírodní rezervace Bělýšov, starý dubový les plný vzácných druhů rostlin a živočichů. Pod třetím vrcholem zvaným Valba (664 m) je příjemně dostupné odpočinkové místo s jezírkem a studánkou. Druhým útvarem je vrch Běleč, který je se svými 712 m nad mořem nejvyšším kopcem okolí, osmým nejvyšším vrcholem celé Švihovské vrchoviny. Na části kopce se nachází další přírodní rezervace, tentokrát bukového lesa, jehož stáří dosahuje až 200 let. Třetí výrazný kopec nad Švihovem je Tuhošť (601 m). Ten pro změnu ukrývá na svých svazích a vrcholu pozůstatky pravěkého hradiště.

Křížek na cyklostezce pod Bělčí, u kterého odbočuje stará cesta do Chudenic

Letecký pohled na Švihov od východu. V pozadí kopce Běleč a Tuhošť.

Chudenice

Chudenice se nacházejí v klidném koutu Pošumaví v okrese Klatovy. Celý chudenický kraj se vyznačuje lesnatou krajinou na rozhraní Chodska v povodí řeky Úhlavy a zejména bohatou historií. Jeho osídlení je doloženo archeologickými nálezy již z doby železné. Nálezy z Lučice – Lotrova u Chudenic z počátku doby laténské se řadí k několika málo lokalitám v Čechách s objevy bohatých knížecích hrobů s koňskými postroji a dvoukolovými vozy. Chudenická krajina je doložitelně osidlována až od 13. století, první písemná zmínka o Chudenicích pochází z roku 1291, kdy je zmiňován Drslav Černín. Černínové si již na počátku 13. století zvolili Chudenice za svoje rodové sídlo, které drželi nepetržité více jak 650 let, až roku 1945. Nejvýraznější osobností chudenické linie byl Humprecht Černín z Chudenic, který si roku 1592 vyprosil za své zásluhy u císaře Rudolfa II. povýšení Chudenic na městečko. V období baroka majitelé panství a lokální donátoři dotvářejí a kultivují krajinu kolem Chudenic též stavebně-architektonicky. Realizují poutní kostel sv. Wolfganga, areál Lázní sv. Wolfganga, později přestavěný na zámek Lázeň, kapli sv. Anny a celou řadu objektů drobné sakrální architektury. Počátky krajinářské barokní architektury spadají do období Jana Rudolfa Černína. V této době se zámek Lázeň u Chudenic stal vyhledávaným místem osobností kulturního a společenského života, jako Josefa Dobrovského, přírodopisce Kašpara Šternberka, Františka Palackého či botanika a překladatele Ladislava Čelakovského. V období meziválečném byly Chudenice, díky svému rodákovi, básníkovi a řediteli činohry ND Jaroslavu Kvapilovi, vyhledávaným letoviskem řady herců Národního divadla. Mezi další významné rodáky Chudenic patří hudební skladatel a violoncellista Josef Rejcha, profesor pražské univerzity MUDr. Václav Rubeska a entomolog světového významu profesor Jan Roubal. Dnešnímu návštěvníkovi nabízejí Chudenice překrásné přírodní scenérie a neméně zajímavé historické památky v celém svém okolí. V roce 1996 bylo Chudenicko vyhlášeno krajinnou památkovou zónou.